

DEBATTIN UM FØROYA Í SAMBAND VIÐ FRÁFARA

Hvussu bar tað til, at fyrsta góðtikna føroyska stavraðið bleiv eitt skert stavrað í andsøgn við ta politisku fatanina, ímóti fólksins vilja og ímóti tí óhefta akademiska serkunnleikanum?

REGIN EIKÓLM

Tað føroyska málið er umframt at vera ein fjøltáttaður samskiptismiðil eisini eitt mentanar- og samleikaeyðkenni, og málið eigur tí at varðveitast og mennast við atlit til hesar eginleikar, tó uttan at tað skal ganga út yvir tað funktionalistiska í málinum. Skulu vit hava eitt livandi mál er neyðugt við einum sterkum skriftmáli, ið dynamiskt og smidliga lagar seg til talumálið, og megnar at rúma talumálinum og seta tað í neyðugar karmar. Til hetta krevst eitt inkluderandi stavrað, við teimum bókstavum sum eru í brúki í málinum, og sum er at rokna sum eitt pedagogiskt og praktiskt amboð í tí dagliga.

Debattin um stavraðið / alfabetið

Debattin, um bókstavarnir **c, q, w, x og z** skuldu við í stavraðið ella ikki, tók seg upp í 2009. Tey flestu meintu, at bókstavarnir **c, q, w, x og z** vóru sjálvskrivaðir at vera við, tí vit brúka teir dagliga. Ein samd mentarnevnd hjá lögtinginum, sum um tað mundi var við at skriva uppskot um eitt komandi Málráð, mælti til, at Føroyar bara eiga at hava eitt stavrað, ið eisini skuldi hýsa stavunum **c, q, w, x og z**, eins og stavroðini í nærum øllum teimum málum, føroyskt er skilt við.

Mentarnevndin hjá Løgtinginum

Mentarnevndin hjá lögtinginum setti, at spurningurin um stavraðið var ikki bara málfrøðiligur, men eisini politiskur, og at nevndin tók undir við at víðka Málnevndina til eitt Málráð, treytað av, at Málráðið verður breitt samansett, og at fleiri fatanir koma til orðanna.

Nevndin heldur, at spurningurin um stavraðið eigur at verða viðgjørður í hesum ráði, men heldur eisini, at Løgtingið bæði kann og eigur at geva sín hugsan til kennar um hetta mentanarpolitiska mál, og at hesar viðmerkingar skulu tí skiljast sum eitt tilmæli frá

Løgtinginum til verandi Málnevnd og til tað Málráð, sum ætlanin er at seta. Uppskotið varð 8. okt. 2009 samtykt í Løgtinginum við 21 atkvøðum fyri, trimum blonkum og ongari ímóti.

Málfrøðingurin Jeffrei Henriksen og Málnevndin

Tað vóru fleiri sum høvdu somu fatan sum mentarnevndini í lögtinginum, um at eitt komandi góðkent stavrað skuldi hýsa stavunum: **c, q, w, x og z**.

Málfrøðingurin Jeffrei Henriksen – the grand old man í føroyskum – skrivar m.a. soleiðis í Sosialinum 19. aug. 2009. “Tíverri eru tað ikki øll, ið duga nakað stavrað; og tey duga sostatt ikki væl at leita í nøkrum stavraðaðum orðalista, t.d. í telefonbókini. Tey, ið bert hava lært tað serføroyska stavraðið (við ongum **c, q, w, x, z**) eru eisini illa fyri! Sostatt man vera longest sum best, at skúlabørn alt fyri eitt læra eitt føroyskt-vesturlendskt stavrað”: **a, á, b, c, d, ð, e, f, g, h, i, í, j, k, l, m, n, o, ó, p, q, r, s, t, u, ú, v, w, x, y, ý, z, æ, ø**. (Memoteknið setti Jeffrei stavirnar upp sum eitt ørindi, ið kundi syngjast).

Um sama mundi tók táverandi Málnevnd eisini spurningin upp. Jógvani í Lon Jacobsen, professari í føroyskum máli, var formaður, og tey komu til ta einmæltu niðurstøðu, at føroyska stavraðið eigur at hýsa øllum vanligum latínskum bókstavum.

Fráfarandi Málráðið – ein meiriluti og ein minniluti

Tað kom tó ikki heilt at ganga, sum Mentarnevndin hjá Løgtinginum hevði sett út í kortið. Eftir at Málráðið við sínum ellivu limum á fyrsta sinni møttist tann 8. januar 2013, kom skjótt fyri dagin, at har var ein meiriluti uppá átta limir og ein minniluti uppá tríggjar limir, ið ikki megnaðu at samstarva. Tað eydnaðist heldur ikki formanninum í Málráðnum at kyrra meirilutan og minnilutan saman til eina felags støðutakan um stavraðið.

Fráfarandi Málráðið og stavraðsspurningurin

Tað fráfarandi Málráðið megnaði ongantíð at liva upp til ætlanina við ráðnum um eitt breitt virkandi Málráð, og tá samanum kom varð meirilutin í stavraðsspurninginum majoriseraður av Jonhardi Mikkelsen og nøkrum av hansara gomlum ‘klassakammeratum í Hoyðølum’. At hetta fekk avgerandi týðning fyri arbeiðið í Málráðnum, kunnu vit lesa okkum til út frá tí sum Jonhard Mikkelsen persónliga festi á blaði í fjølmiðlunum í samband við stavraðsspurningin.

Jonhard Mikkelsen og tað skerda stavraðið

Við yvirskriftini “Eitt sjaldan skitið bragd” skrivar Jonhard Mikkelsen (J.M.) m.a. í eini grein í Sosialinum 17. feb. 2014: “Føroyska stavraðið er bara eitt málfrøðiligt mál. Tað er leyst av politikki, tíðarbundnum hugskotum og hugburði hjá fólki”. “Málráðið kom fakliga til aðra niðurstøðu og helt ikki tað sama sum tey, ið høvdu samtykt lógina. Fyri Málráðið snúði tað seg um málfrøðiligar grundgevingar. Einki annað”

Mentarnevndin hjá Løgtinginum skrivaði annars í uppskotinum frá 8. okt. 2009 um Málráð, at “Løgtingið bæði kann og eigur at geva sín hugsan til kennar um hetta mentanarpolitiska mál, og at hesar viðmerkingar skulu tí skiljast sum eitt tilmæli frá Løgtinginum til verandi Málnevnd og til tað Málráð, sum ætlanin er at seta”. Hetta fekk tó onga ávirka á J. M., heldur tvørturímóti tí í greinini leggur hann speiskliga aftrat: “at politikarnir halda, at danskt abc skal vera í gildi í Føroyum”. Hetta eru politiskir undirtónar, tí øll okkara grannalond brúka tað latínska alfabetið, og tað ger enskt eisini um allan heim. Einasta undantak er Ísland, har c, q, w og z eru strikað, men teir samskipta vit mest við á enskum, so tað fær sum so ongan týðning.

Tað skerda føroyska stavraðið, sum hann her ger seg til talsmann fyri, hevur ikki stavirnar **c, q, w, x og z**, og kann bert endurgeva siðbundið føroyskt mál við sínum arvorðum. Men føroyskt í dag er meira enn arvorðini. Tað verður í

dag myndað av arvorðum, tøkuerðum og fremmanda-ordum, og í fleiri av hesum verða stavirnar **c, q, w, x og z** brúktir, umframt at yvir 7.000 føroyingar bera nøvn við onkrum av hesum stavum í.

Reaktiónin upp á tað skerda stavraðið

Tá meirilutin í nú fráfarna Málráði í nov. 2013 einvegis proklameraði teirra góðtikna skerda stavrað sum føroyskt stavrað, har bókstavirnir **c, q, w, x og z** ikki vóru við, fingutey eitt ótal av reaktiónum – bæði frá lærðum, leikfólki og frá politikari síðu, umframt at minnilutin í Málráðnum hevði sítt eigna uppskot um tað latínska alfabetið. Málið um tað skerda stavraðið bleiv eisini reist á Løgtingi, men seinni tikið aftur, tí mann metti, at tað hóast alt var eitt mál fyri Málráðið.

Reaktiónin ímóti skerda stavraðnum frá politikari síðu

J. M. tók harðliga til orðanna ímóti teimum, ið høvdu aðra fatan enn hana, sum hann var talsmaður fyri í stavraðsspurninginum. Í greinini í Sosialinum 17. feb. 2014 “Eitt sjaldan skitið bragd” fer hann ikki fram við mýkindum, tá politikarnir Bjarni Djurholm, Henrik Old og Sjúrdur

Skaale í februar 2014 gjørdur vart við teirra misnøgd um tað skerda stavraðið, tí at tað millum annað var í stríð við andan og ætlanina hjá eini samdari mentarnevnd hjá lögtinginum í 2009, sum í sínari tíð skrivaði uppskotið um eitt komandi Málráð.

Í greinini bliva nevndu politikarnir hongdir út sum: “eirindaleysir valdsmisnýtarar, fíflarar, kritlarar og at vald korrumperar. Teir hava sitið so leingi við valdinum, at teir halda seg kunna gera sum teimum lystir. Soleiðis gera tey valdssjúku, ið ikki kenna sær hógv og fara út um øll mørk” – skrivar J. M. m. a.

Sum limur í Málráðnum, ið upprunaliga var ætlað sum eitt breitt debattforum fyri tað føroyska málið, var henda skivingin hjá J. M. niðrandi og lítið bærilig. Tað er sum um, at ‘málið og málrøktin’ fyri hann nú treytaleyst skal umsitast av eini ávísari elitu – leyst av fólkaræðiligum manngongdum og demokratiskari siðvenju annars. Alt hetta liggur langt frá tí inkluderandi andanum í uppskotinum um, at Málráðið skuldi hava breiða umboðan og virka fyri, at vanligi føroyingurin skuldi fola seg heima í málinum.

Annars kenna vit eisini Jonhard Mikkelsen sum eina ótroyttliga

